

KONFERENCIABESZÁMOLÓ

IZSÁK ANIKÓ-BORBÁLA*

Székelyföld a 20. században

A modernizáció és az azonosságtudat intézményes kereteinek változása, Székelyudvarhely, 2014. március 22.

Március 22-én, szombaton Székelyudvarhely Polgármesteri Hivatalának Szent István-termében Székelyföld 20. századi történetéről szóló előadásokat hallgathattak az érdeklődők. A konferencia az Egyed Ákos kezdeményezte Székelyföld-monográfiát előkészítő találkozósorozat részét képezi. A program főszervezője Székelyudvarhely Polgármesteri Hivatala mellett az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontjának Kisebbségkutató Intézete és az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület volt.

A program, két újonnan megjelent kötet bemutatásával már péntek este kezdetét vette. Bárdi Nándor könyve (*Otthon és haza. Csíkszereda, Pro-Print, 2013*) a romániai magyar kisebbségi közösség önszerveződésének két világháború közti változásait és az ezt befolyásoló belső és külső tényezőket térképezi fel. L. Balogh Béni egy, az értelmezést segítő bevezető tanulmány mellett pedig 105 dokumentumot ad közre a dél-erdélyi magyarság 1940 és 1944 közötti történetéből (*Kiszolgáltatva. Csíkszereda, Pro-Print, 2013*).

Szombat délelőtt Bunta Levente, Egyed Ákos és Bárdi Nándor bevezetőikkel a konferencia céljának megfogalmazásával nyitották meg a programot. A nap folyamán a történettudomány különböző ágaihoz tartozó előadások hangzottak el a gazdaság-, a társadalom-, a politika- és a hadtörténet, illetve a történeti földrajz és demográfia tárgyköréből. A szekciók rendezőelvét a tárgyalt időszakok szabták meg: előbb általános folyamatokról, ezt követően a dualizmus korában, a két világháború közötti periódusban, a második

* Izsák Anikó-Borbála, ELTE BTK Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék, Történelem MA, Budapest, egyetemi hallgató, anihu90@yahoo.com

világháború, illetve a második bécsi döntés időszakában, majd az államszocializmus éveiben vizsgálódó tanulmányokat hallgathattak meg a jelenlévők. Ezek mindegyike a konferencia alcíméhez is igazodott – *A modernizáció és az azonosságtudat intézményes kereteinek változása* – visszatérő motívum volt a székely társadalom „alulról” és „felülről” való építésének találkozása illetve ütközése.

Elekes Tibor, a Miskolci Egyetem Műszaki Földtudományi Karának oktatója a székely településhálózat és a régió természet-földrajzi adottságai közötti összefüggésekre mutatott rá, illetve a térség magasabb szintű közigazgatási rendezésének változásait ismertette, a 20. századon is túlnyúló visszatekintéssel. Pakot Levente, a KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének munkatársa a székelyföldi megyék 0. századi demográfiai folyamatairól számadatokban gazdag és – a bemutatott korfáknak köszönhetően – szemléletes előadást tartott. Oláh Sándor, a csíkszeredai KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának alapító tagja a földhasználat kérdésében kis- és nagypolitikák között tett különbséget, előbbieknél az egyes családok földhasználati és -birtoklási stratégiáit, utóbbiaknál pedig az állam intézkedéseit értve. A kispolitikák nem egy esetben a nagyokkal szembeni védekezési reakcióként tűntek fel – például a kisajátítások vagy a kollektivizálás esetében.

Az első világháborút megelőző időszakra vonatkozóan először Balaton Petra, a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem oktatója tartott előadást *A Székely Akció tevékenysége és modernizációs hatása* címmel; a régió gazdaságának illetve társadalmának felzárkóztatására tett (kormányzati) intézkedéseket részletesen és árnyaltan mutatta be. Ugyanezen időszak nem kormányzati intézkedésekről Nagy Botond tartott előadást. A Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Hivatalának munkatársa a 20. század eleji háromszéki háziipar és gyáripar egy-egy intézményének, az Első Székely Szövőgyárnak (később a Klinger Henrik cég Székely Szövőgyár és Háziipar Vállalata) és a sepsiszentgyörgyi Magyar Királyi Dohánygyárnak a működtetését, illetve a társadalomra gyakorolt hatásukat vizsgálta.

Fodor János, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem doktorandusza két – az első világháború előtti és utáni – korszak között vont párhuzamot. *Marosvásárhely és a Székelyföld fejlesztési politikájának kapcsolódási pontjait* Bernády György két polgármesteri ciklusán keresztül közelítette meg. Gidó Csaba, a székelyudvarhelyi Kós

Károly Szakközépiskola történelemtanára *Vasúti közlekedés és vasúti társadalom a két világháború közti Székelyföldön* címmel tartott előadást az impériumváltás utáni székelyföldi vasúti változásokról. Bárdi Nándor Székelyföld autonómiájára, a tágabb régió közigazgatási, nemzetiségi, társadalmi kérdéseinek megoldására vonatkozó elképzeléseket mutatta be. A két világháború közötti időszakból sorra vette a magyarországi kormányzati és nem kormányzati, valamint a belső, erdélyi (magyar és román) szemszögből készült terveket..

A második bécsi döntéshez kapcsolódott Sárándi Tamásnak, a Szatmár Megyei Múzeum munkatársának az előadása. Az 1940 őszén, Észak-Erdély átvételekor fennálló katonai közigazgatásról beszélt, bemutatta kiépítésének elmélete (a róla szóló korabeli politikai kommunikáció) és gyakorlata (megvalósítása) közötti különbségeket; a tisztviselői réteg kialakításakor felmerülő nemzetiségi konfliktusok mellett a magyar eliten belüli érdeellentéteket is elemzte. Részletesen bemutatta – a rendszer működésének, integrálóképességének indikátoraként – a közellátás megszervezését. Nagy József doktorandusz, a gyergyóremetei polgármesteri hivatal szakértője, a székely határvédelmi erőknél a második világháborúban játszott szerepét nem csak hadtörténészként vizsgálja, hanem társadalomtörténeti és történeti antropológiai nézőpontból is, és ezzel az emlékezetépítés, a székely katonai hagyományokhoz való viszonyt is tematizálta.

László Márton, a Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatalának munkatársa a gazdálkodás és a vidéki társadalom átalakítását célzó hatalmi intézkedéseket mutatta be 1952 és 1962 között, valamint a kollektívizálásnak a helyi társadalmakra gyakorolt tényleges, hosszabb távon is érvényesülő hatásait. Pál János homoródszentmártoni unitárius lelkész tanulmánya az első kísérlet arra, hogy Székelyföldön az egyházaknak az ötvenes-hatvanas évekbeli államhatalom társadalomszervezésével párhuzamos közösségépítő működését feltárják. Novák Zoltán, a Román Tudományos Akadémia marosvásárhelyi Gheorghe Șincai Kutatóintézetének munkatársa, az 1945 és 1968 között véghezvitt területi-közigazgatási átszervezésekről tartott előadást, a rendezések elvi alapjait, gazdasági szempontjait és megvalósítását tekintve át.

A konferenciát követően egy majd négyórás, zártkörű műhelyszemináriumra is sor került, ahol Lőrincz D. József a kolozsvári

Kisebbségkutató Intézet, Egry Gábor a budapesti Politikatörténeti Intézet, Bárdi Nándor az MTA TK KI Székelyföldet érintő kutatásairól számolt be. Majd több mint egy tucat egyéni kutatói beszámolóra került sor. Kiderült, hogy a hasonló, de eddig egymásról nemigen értesülő kutatások alapján 2-3 csoportos, összehasonlító programot el lehetne indítani.

A péntek este bemutatott könyvek az egyre mélyebbre ható, egyre több forrást elérhetővé tevő, kérdéseket felvető, tehát élő erdélyi magyar történetírásnak alapvető termékei. A konferencia és az előadások anyagát közlő, tervezett tanulmánykötet ugyanebben a tudományos folyamatban már nem csak a korszerű és szakszerű megközelítést jelenítik meg, hanem egy aktuális metszetet nyújtanak abból a reményt keltő folyamatból, amely során ennek a történetírásnak a helyi szakértői közössége is kialakul. Az előadók között ugyanis jó arányban képviseltették magukat a fiatal, erdélyi származású és több esetben Erdélyben is élő kutatók. (Ezért, és nem cím- és rangkorságból tüntettem fel az előadók munkahelyét.) Ezzel szemben szomorú tény, hogy a közönség soraiban a diákok, egyetemi hallgatók száma elenyésző volt, mint ahogy azok száma is, akik nem rendelkeznek semmilyen fokú történelmi szakképzettséggel. A közönség összetétele tehát azt a benyomást keltette, mintha a felvetett és tudományosan megvizsgált kérdések csak egy – az erdélyi magyar társadalomhoz képest nagyon szűk körű – közösség érdeklődésének a körforgásába lennének bekapcsolhatóak. Ez azonban az el nem jötték érdeklődésén túl a megszólíttatásukról is árulkodhat, ami pedig a szervezőkre tartozik. A hasonló rendezvények esetében gyakran felmerül ugyanez a dilemma: szűkös az eszköztár a szélesebb hallgatói körök, különösen a fiatalok és a közéleti „szakpolitikusok”, az „emlékezetirányítók” bevonására; ez a feladat tehát komoly erőpróbát jelent.

A konferencián elhangzott előadások vázlatai elérhetők az interneten: <http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/hirek/2014/03/szekelyfold-axx-szazadban-hir>